

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III. V Ljubljani 1. septembra 1863. List 17.

S o n e t.

Met že pomladi po vremenu sodi,
Al dobro leto dal bo oče mili,
Al terdi žuli bodo se vernili,
Al upal seme je zastonj prirodi.

Zakaj, ak zgodaj že nevihta brodi,
So upi preveseli ugasnili,
Da drugi časi bi se premenili,
Da kljubovali bi pomladni škodi.

Kako, mladeneč, upaš mile sreče
Zidaje zaslepljenih nád gradove,
Kako nadjaš se mirnega živjenja,

Ak te že zdaj vihar za sabo vleče,
Mladosti čas ti kaže le vetrove,
Ak strast že zdaj razsájati začenja!—

Mirko Zorin.

O šolskem spraševanju.*)

Konec šolskega leta je tudi že prišel za učitelje na deželi. Treba je pokazati, kaj smo zopet pretečeno šolsko leto storiili na šolskem polji. Učenci kažejo, kaj in koliko so se naučili, učeniki pa, kako so kaj svoje dolžnosti spolnovali. Dan šolskega spraševanja je toraj za učence in učitelja zelo važen. Šolsko spraševanje daje učiteljem in njihovim prednikom

*) Nekoliko zakasnjeno.

lepo priliko, da starše prepričajo, kaj dobra šola koristi. Skušnje nas učijo, kako poverhne misli imajo ljudje sploh od naših šol, in kako malo cenijo učitelja in sad njegovega truda. To pa izvira večkrat iz nevednosti, ker se starši nikoli ne prepričajo, kaj se otroci vse v šoli učijo, in kako težko da je za učitelja tako veliko število učencev dan na dan podučevati. Vsega tega se pa starši lahko prepričajo pri šolskem spraševanju. Hvale vredno je toraj po enih krajih, da duhovni gospodje o koncu šolskega leta starše v cerkvi k šolskemu spraševanju povabijo in da tudi skerbé, da se ta dan slovesno obhaja. Tako vidijo starši, kako zelo skerbé njih spredniki — duhovski in deželski gospodje — za blagor njihovih otrok, ker se te slovesnosti tako obilno udeležujejo; vidijo pa tudi učitelja med učenci, kako se ljubeznjivo z njimi pogovarja i. t. d.; in tako priznajo potem težavni in trudopolni stan učiteljev, dobijo v ljubezni do njihovih otrok veselje do šole, ljubijo učitelja, ga spoštujejo, in so mu za njegov trud zmiraj hvaležni.

K vsaki šolski preskušnji naj bi se pa tudi bližnji učitelji povabili; zakaj zelo bi učiteljem koristilo, ko bi metodiko in druge šolske zadeve med sabo ogledovali in primerjali svojo robo z drugo. Kar eden pri svojem bratu dobrega opazi, naj lepo za sé prihrani in drugo leto tudi sam poskuša; če pa ne gre povsod vse ravno gladko, naj učitelj tega nikaar očitno vpričo drugih — znabiti še v tej reči nevednih ljudi — ne graja. Take pomanjkljivosti si smejo učitelji na samem pri svojih zborih razodeti, pa še takrat le spodobno, da se ne dotakne kdo kake osebnosti. K šolskim preskušnjam pa pridejo včasih tudi taki, ki so ljudskim šolam in vsaki narodni omiki nasprotni, — kateri mislijo, da je šole le nezgoda časov na noge spravila, in jim je sploh omika ljudstva tern v peti. Nekteri taki puhloslovci pravijo, kadar bo se vse zučilo, bo začela pa vera pešati i. t. d. Taki možje vse napake ljudstva in sploh vse hudo omiki prištevajo, zraven pa ne pomislijo, če ravno dobro vejo, da povsod in vselej so le tisti narodi duševno in materialno napredovali, kateri so šole kot glavno podlago izobraženja spoznali. Taki možje tudi ne vejo, ali pa nočejo vediti, kdo se je prvi v šoli ukvarjal, kdo je šole vstanovil in kaj je podlaga vsega učenja v naših šolah. Od teh nasprotnikov omenim le memo gredé, in ker jaz posebno velikrat v take prilicnosti pridem, da se morem s takimi nasprotniki boriti. Če

pa tovarš tovaršu svoje nadloge potoži, je obema ložeje pri sercu.

Da bi pa starši in vsi drugi poslušavci zares spoznali, da šola njihovim otrokom veliko koristi, je potrebno, da je učitelj ne le med letom priden in skerben v spolnovanji svojih dolžnost, temuč da je tudi dobro in tako premeden v svojem poklicu, da zna v kratkem času in tudi prijetno pokazati, kaj da je otroke v enem letu naučil. Marsikteri učitelj je med letom zelo priden in si veliko truda prizadene, pri preskušnji se pa tako leseno in nevretno obnaša, da poslušavci z glavo majejo, in večkrat se kak revež tako kam zaplete, da se brez sramote rešiti ne more. To se posebno rado prigodi, če se učitelj za šolske nauke ni dobro pripravljaj.

Pripravljati pa se je treba za vsaki nauk posebej. Posebno naj se učitelji po slov.-nemških šolah dobro izurijo v prestavljanji nemških beril v slovensko.

Skušnja uči, da nekteri učitelji ravno v tem predmetu veliko smešnih pomot napravljajo, kar pa človeka le sramoti. Smešno in žalostno je bilo lansko leto pri neki preskušnji slišati taki le pogovor:

Učenec: Ribič, der Fischer. Učenik: Komu pravimo ribič? Učenec: Tistemu, kateri ribe lovi. Učenik: Noja! kateri se pri vodi gori derži, je ribič. Janez, beri ti en „štikele“ naprej! Ali pa: 4 od 4 gre gori i. t. d.

Taki pregreški so pravi dokaz, kako eni učitelji slabo napredujejo.

Ravno tako pa tudi ni prav, da si nekteri učitelji, kateri so za slovensčino posebno vneti, z nemsčino ne upajo na dan. To se zgodi pri branji nemških beril in pri obdelovanji praktične gramatike. Kjer je šola slov.-nemška, naj se učitelj ne boji pokazati, da se otroci na podlagi materinskega jezika tudi nemsčine učijo. Zraven naj tudi učitelj pokaže, da je on obema jezikoma kos in nobenemu nasproten. Srednja pot je tudi tukaj naj boljša.

Sklepoma naj še nekaj svetujem, kar se večidel povsod pogreša, in to je: Naj bi se pri konecletni preskušnji zapisniki pridnosti in napredka tudi od nedeljskih učencev in učenk poslušavcem pokazali. Otroci, kateri v nedeljsko šolo hodijo, so v naj nevarniši dobi. Zato bi bilo dobro pri nedeljskih učencih posebno za vedenje zunaj šole skrbeti. Pridne učence

in učenke naj bi pri preskušnji očitno pohvalili in tudi v zlate bukve zapisali. To bi spodbujalo večje učence, da bi se lepše vedli zunej šole, in marsikteri deček in marsiktera deklica bi ohranil ali ohranila znabiti za zmiraj nepokvarjeno — nedolžno serce.

To so moje misli in nasveti o konecletnem šolskem spraševanju. Pregovor pa pravi: „Več ljudi, več vé“. Naj tedaj tudi kdo drugi še kaj pové od tega. Gotovo bo to všeč našemu „Tovaršu“. *)

Rodoljub.

Keršanska odreja.

II.

J e z a.

Huda strast, kateri se človek že v otročjih letih vdajati začneja, in ktera toliko težav, nepokoja in družih pregreh obrodi zanj, kdor ji je vdan in za druge, ki z njim združeni živé, je jeza. Toraj si morajo tudi učeniki prizadeti, da to hudo nagnjenje, to strast v otrocih zadušijo.

a) Naj učenik svojim učencem in učenkam razloži, da tisti, kdor se jezi, sebi naj več škoduje, ker je jeza že telesnemu zdravju prav zelo škodljiva. Kadar se človek jezi, vse v njem gre iz verste, vse vré; in kakor plemen suhe derva v pepel spremeni, tako jeza že truplo človeško več ali manj vselej poškoduje. Zgodí se včasí, da človek v jezi nagnaglomamerje, včasí pa čez dalj časa od jeze hude nasledke čuti, kateri mu prezgodaj grob odpró in še ne vé, da ga mu ravno jeza odpre, dokler mu Bog vsegavedni pri sodbi tega ne razodene.

b) Naj učenik otrokom pokaže, da jeza človeka med živino in celó pod živino zaverže, da še marsiktera živina veliko nedolžnega tepenja s prečudno krotkostjo prenaša. Človek, ki se jezi, se v resnici neumni živini enakega stori, tudi zato, ker zgubi pamet, naj imenitniši dar božji, ki ga je duša od stvarnika prejela in ki ga nad živino visoko povzdigne in Bogu podobnega stori.

c) Naj jim dopové, da se jezni človek ne le Bogu, ampak tudi ljudem zopernega dela, ker se ga vse ogiblje, in se

*) To se vé da.

boji z njim priti v družbo ali kaj opraviti imeti. Dela tedaj sam sebi zopernost in drugim težavo.

d) Naj jim dopové, da kdor se jezi, se polastuje božje pravice. Zakaj Bog ima pravico soditi, njemu gospodu in stvarniku gre maševanje. Jezni odjmlje Bogu sodbo, ker sam bližnjega sodi, mu jemlje maševanje, ker se sam nad njim znosi.

e) Jezni svojo dušo s smertnim grehom mori, ker se zoper poglavitno zapoved božjo, zoper ljubezen, pregreši. Jezus sam pravi: „Kdor se nad svojim bratom (bližnjim) jezi, bo sodbe kriv“. „In kdor svojega brata (bližnjega) sovraži, je ubijavec“, pravi njegov ljubeznjivi apostelj.

f) Naj jim dopové, da si z jezo in s sovraštvom človek tudi vrata do božje milosti zaprè, ker je Bog le milostivim milost obljubil. Tudi pravi sv. pismo: „Kar človek se je, to bo tudi žel“. Kdor tedaj v časnem življenji jezo seje, jo bo tudi v večnem žeti moral, t. j. v kraji jeze in pogubljenja.

Da pa tudi vedo jezo od jeze ločiti, ter besede in zglede sv. pisma prav razumeti, naj jim dokaže, da je jeza samo nad grehom, nikdar pa do bližnjega pripusčena. Jezus sam se je nad grehom nespodobnega zaderžanja v tempeljnu razserdil. Tudi starši in učenci se nad pregrehami in nerodnostimi jezé, pa s tim ne grešé, ako le njih jeza čez pravo mero in mejo ne stopa.

Sosebno pogostoma naj kaže učenik mladini zgled Jezusov, ki je v naj večji krivici, ki so mu jo Judje storili, še le za nje molil. Naj opomni, da so tudi njegovi učenci, sv. Štefan in drugi marterniki za svoje sovražnike molili, ne pa nad njimi se hudovali, in da tudi mi le po tej poti krotkosti in poterpežljivosti priti moremo v nebeško kraljestvo.

Lep zgled prave krotkosti nam dá tudi sv. Pavl apostelj. Preden se je bil spreobernal, se bere od njega, da je zgol žuganje in ubijanje pihal do učencev gospodovih; po spreobernenji pa je kar tako krotak postal, da je bil voljan iz ljubezni do svojih bratov (Judov), akoravno so ga sovražili, če bi bilo treba, ne le enkrat, ampak tavžentkrat umreti.

Da pa učenik serca mladih ljudi ložeje in gotovše h krotkosti nagne, naj jim dokaže, da je krotkost tista žlahtna čednost, ki je toliko močna, da vse vetrove jeze pomiri in šumeče morje togote in sovraštva vstavi, ter človeku pokoj po noči in po dnevu dodeli. Krotkost duši človekovi pravo lepoto dá.

Zatoraj tudi Jezus sam to čednost tako živo priporoča, rekoč: „Učite se od mene, ker jaz sem krotak in iz serca ponižen“. On sam pravi: „Blagor krotkim, ker oni bodo zemljo posedli“. David si je memo drugih čednost zlasti zavoljo svoje krotkosti večje upanje delal, da mu bo Bog milost skazal, ko je rekel: „Spomni se, o gospod! spomni se Davida in vse njegove krotkosti“! Še dandanašnji je pravi kristijan po Jezusovem zgledu tudi krotak; in kdor ni krotak, tudi ni dober kristijan.

Krotkost toliko tavžent britkost, težav in zopernost polajša, ki nas v tem življenji zadevajo! Brez krotkosti bi sedanje težave človeka lahko iz uma spravile; kdor ima pa krotkost, ima pokojno serce in vse težave poterpežljivo prestane. Krotkost mu pa tudi posveti vse dela njegove in jih popolnoma keršanske stori. Sv. Jakob pravi: „Poterpežljivost stori delo popolnoma“.

V krotkosti pa tudi ljubezen do bližnjega ohranimo in tudi bližnjemu dopadljivi in ljubeznjivi ostanemo. Vsaj ni nič tako pripravnega, da bi serce bližnjega omečilo in si ga pridobilo, kakor če kdo vidi nad nami, da zopernosti in nasprotovanje voljno prenašamo in sosebno, če hudo z dobrim povračujemo. Toraj pravi sv. duh: „Krotkost nam množi prijatle in zmanjšuje število sovražnikov“.

Ravno zato pa, ker nas krotkost v ljubezni do bližnjega ohrani, nas pa tudi Bogu dopadljive stori. Dopadljive Bogu nas nadalje tudi zato stori, ker po njej Bogu samemu in njegovemu preljubemu sinu podobni postajamo: saj tudi Bog dá solnce sijati in deževati na pravične in grešnike, vsem dobrote skazuje in z grešniki poterpljenje ima — in jih v vsi krotkosti sprejme, kateri se k njemu povernejo.

Tako tedaj, preljubi učeni, spoznajte sami in pokažite svojim učencem in učenkam, da nas krotkost mirne in srečne stori, da nas dela ljudem in Bogu dopadljive in ljubeznjive, da si z njo tudi pravo ljubezen do bližnjega ohranimo, po kateri edini časno in večno srečni biti moremo.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Po svoje prenařjali so šole na Českem; spodbudljivi zgled imeli so v bližnji Silezii, in kje zahajali so tudi učeniki iz Českega učiti se nove metode v poučevanju. Med vsemi pa naj bolje slovi Kinderman, župnik v mestu Kaplicah, okrožja budiovečkega, na južnem Českem. Sam od sebe pravi, da je hotel svetu pokazati, kako se šola more popraviti brez vladne pripomoči, in da bi se ljudstvo k temu ne moralo. *) Zavetnik mesta, gospod grof Buquoi, in mesto je prostovoljno za šolo dalo, česar ji je bilo potreba. Preskerbeli so dohodke za drugega učitelja. Šola je slovela po celi deželi, in je veljala vsem drugim za zgledno, kamor so od dalječ in blizo prihajali učeniki.

Dunajska normalna in realna šola.

Komaj pa je leto preteklo, godilo se je na dunajski normalni šoli tako, kakor v hiši, v kateri hočejo vsi gospodariti, pa nihče vbogati; šlo je vse križem. Imela je dobre učenike; učencev in učeniških pripravnikov je tudi bilo čedalje več; učili so pa preveč naukov, svojega cilja se niso do dobrega zavedali, za šolske nauke niso imeli ne knjig, ne predpisov. Vsem so hotli vstreči, tedaj pa nobenemu niso prav storili. Pozabili so, da je normalna šola le začetna šola. Učnikov vsaki delal je po svoji glavi; vsakteri učil je svoj nauk preveč ali premalo, kakor se mu je prav zdelo; vodja niso nič spoštovali, sami med sabo ločevali so se v stranke, ktere so se med sabo sovražile in černile. Od vseh teh homatij zvedila je tudi cesarica, in je o tem prepiru 19. julija 1773. l. razsodila, da je šolska komisija predaleč segala in reči učila, ktere za ljudi nizkega stanu niso potrebne; učeniki so bili premestnjeni; enega so zelo ojstro, dva druga pa bolj mehko posvarili, vsem pa je bilo zapovedano, da naj zgotovijo svoje šolske tabele do mesca septembra.

Izdelala je pa tudi ob enem času šolska komisija učilni načert po metodi saganski (Felbigerjevi), in ob enem je tudi

*) Ker nam prostor tukaj ne pripusča, kaj več od tega moža govoriti, pisali bomo od slavnega gospoda o drugi priliki, ako nam bo „Tovarš“ svoj list odperl.

Pis.

prišel cesarski odlok v teh nasvetih. Šolska komisija ločila je šole po mestih od unih po deželi, in je sleherni mejo določila.

Nasveti za ljudske šole po kmetih poterjeni so bili; kar pa mestne šole zadeva, spoznali so enoglasno, da se preveč tirja. V 3. razredu učiti se ima kaj malega iz povestnice domače, iz zemljopisja spoznanje delov sveta; prednašati se imajo imena rokodelstev in obertnij, in nrvnost (Sittenlehre) naj se razlaga nekoliko obširnejše. Vse drugo pa ne gre v normalno šolo, ampak v realko. Ob enem veleval je tudi ukaz, da naj se naredi načert za realno šolo; vsaka teh dveh naj ima posebnega vodja; podložne pa morate biti obe šolske komisii, pri kateri naj bode tudi poročevavec kupčijske komisije (Commerziencommission).

Realna - kupčijska akademija se je že več let komaj ohranovala pri življenji; tega pa niso bili krivi vodja ali učniki; primanjkovalo je materialne podpore. Ko se je bila poskušnja pervega pol leta dobro obnesla, prosila je komisija za realno šolo, da bi se učniki pomnožili, in da bi jim bila plača iz državne blagajnice povišana. Dvakrat zaporedoma bila jim je prošnja overžena, poslednjič, ko se drugače šola ni mogla ohraniti, darovali so vsaki učenikov tretjino plače, da je šola dalje mogla obstati. Skušali so potlej obe šoli v eno spraviti; ali vodja Wolf dokazal je, da to ni mogoče, ker vsaka teh šol ima svoje namene; obstati morete ena zraven druge, pa ne ena v drugi. Cesarica je razsodila, da v krajih, kjer se ne more napraviti realna šola, učiti se ima na glavni šoli zemljomerje in pervine mehanike; kajti v važnih rečeh prenaglila se ni nikoli, in kar je bilo za obstanek teh dveh šol naj bolj imenitno, razločila ni.

Zgodilo se je pa nekaj tacega, kar je bilo za normalno šolo, za ljudske šole in za prenarodbo šol silno važno po svojih nasledkih. Za večino ljudstva bilo je to, kakor strela iz jasnega; le nekteri so vedili ali previdili, kaj se bode zgodilo. Papež Klemen XIV. overgel je red Jezuitov z bulo, ki se začne: „Dominus ac Redemptor noster“. Razglašena je bila v Rimu 21. julija l. 1773.; 9. in 10. septembra prišel je na Dunaji naj višji ukaz, da se ima razglasiti in izveršiti. Na cesarskem dvoru pripravljali so že na tihem vse za to potrebno od pomladi l. 1773. Treba je bilo naj popred društvo celo razpustiti in po posameznih samostanih, prejeti njih premoženje in dolo-

čiti, kako se bo v prihodnje obračalo. Dalje je bilo treba poskerbeti, kaj se bo dalo udom, ki ne morejo več služiti, kam pa deti tiste, ki še dalje morejo delati, in kako se bo za naprej božja služba opravljala brez prestanka. Bile so razne učilnice, ktere je bilo treba prejeti, prenarediti, ali pa popustiti; poslednjič pa je bilo treba vse dosedanje šolstvo in vse učilnice prenarediti. Komisija, ktera je bila vstanovljena za voljo odprave reda jezuitarskega, predložila je cesarici črtez osnove, splošno popravljene za učilništvo. Deržavno svetovavstvo ga je enoglasno pohvalilo, in cesarica ga je poterdila. Knez Kavnic dobil pa je povelje, da naj pozvé po poročnikih, ki so na drugih dvorih, kako da tam ravnajo s šolstvom, in tajniki pri poslanstvu naj vsakega pol leta poročé, ako se kaj novega v šolah vpelje. Tako so dobili naznanila od vseh višjih šol, učenih društev in znamenitih znanstvenih zbirk in časopisov, ki so učenost obdelovali.

12. svečana l. 1774. naznanila je česko - avstrijanska dvorna pisarnica vredom po vseh deželah, da je postavljena učilna komisija (Studiencommission), ktera bo podložna le cesarici samo; predsednik njeni pa bode c. k. skrivni svetovavec, kamornik in deržavni svetovavec France Karol Kresel pl. Qualtenberg. Naznanjene so bile tudi vrednijam vodila za prihodnje potrebno podučevanje vseh podložnih in za splošno učilništvo; predložene so jim bile tudi točke, ktere imajo na tanko in brez zamude preiskovati in potem zastran njih poročevati in nasvetovati. Povedano jim je tudi bilo, da je dela cesarica vse premoženje Jezuitov, kolikor ga je ostalo, potem ko so bili preskerbljeni posamezni udje in se poskerbela za pobožne vstanovitve, v eno kaso skupaj. Oskerbovala jo bode dvorna kamora; iz te bodo se pa plačevali vsi očitni zavodi zadevajoči učiteljski stan. K sklepu bilo je rečeno, da bo občna učilniška naprava (Studieneinrichtung) naj prej vpeljana v glavnem in stoljnem mestu Dunaji, in predložila se bo potem vredom po kronovinah v posnemanje.

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Opombe. a) „Četerti sklon edinega števila se pri imenih moškega spola naznanja s členom *den einen*“ i. dr. Učenik bo menda stavil te le vprašanja:

1. Kako razločujemo člen?

2. Kteri je določivni sklon za moški, ženski, srednji spol?

3. Kteri pa je nedoločivni za —?

Tukaj naj se otrokom pové, kaj pomeni določivni, kaj nedoločivni člen.

Od tega govorili smo v 8. l. t. l. st. 118.

Najdel sem nož, more se reči po nemški: Ich habe das Messer, ali pa — ich habe ein Messer gefunden; ni pa to vse eno; das Messer je nož meni znan, od kterega sem že poprej govoril; ein Messer je nož, kterega koli hočeš; ravno tako: sestra poje pesem; brat je tiča vjel; kupili smo konja in kravo i. dr.

4. Ktere imena imajo v množ. štev. *n* ali *en*?

Kako pa bo otrok to zvedil, ktere imena imajo *n* ali *en*?

Vaditi se mora. Zglede, ktere gramatika ponuja, nauči naj se iz glave, potem bo vsaj od nekoliko imen vedil množno število.

III. sklon.

Odgovorite na te le vprašanja!

a) Komu podeluje rodadarni milošino? Komu je hlapec pokoren? Komu se je učenec zahvaliti dolžan? Komu gre naj večja čast in hvala? Komu služi vojak?

b) Komu je hči pokorna? Komu se zahvaljuje dekla? Komu žuga nevarnost ob hudi uri? Komu ni zaupati (da bi ne izmikal)?

c) Komu priliva vertnar? Komu škoduje prevelika svitloba? Komu se približujemo? (mesto.)

Kako se spreminja beseda pri imenih moškega spola, kako pri imenih ženskega in srednjega spola?

Izrazujte stavke gori navedene v množ. številu!

Kako pa se spreminjajo imena moškega spola v 3. sklonu množ. št., kako žensk., kako srednjega spola?

Tukaj naj soznani učitelj svoje nčence z oblikami, ktere so sedaj v navadi; novih oblik se ne bomo vbrani; prej ali potlej bodo tudi šolske knjige v njih natisnjene; vsak, kdor ni zaspan, se lahko soznani z njimi; prav po domače razjasnuje nam jih naš „Tovaraš“. Tedaj le toliko rečem: Učitelji, dragi tovarši, ne bodite zaspani! čas hiti neprenehoma naprej; kdor s časom ne napreduje, zaostaja; kdor je zadovoljen s to učnostjo, ki jo je dobil v pripraviški šoli, spoznal bo kmali, da

ga je čas dalječ za saboj pustil. Kako gerdo bi bilo, ko bi le učeniki zaostajali v narodnem oziru! zaostaja pa vsak, kdor zanemarja lastno omiko, kajti nemškutarje psovati in narodno reč hvaliti, da je pravična, to je še vse premalo za vsakega, posebno pa za učitelja, komur je naloženo, ljudstvo omikati in izobraževati; ljudstvo pa se izobražuje na podlagi maternega jezika; kdor ga pa le toliko razumé, kolikor so ga mati naučili, tudi druge izobraževati ne bode mogel.

Nove oblike pri sklanjanji imen, ktere priporočujemo, razlaga „Tovarš“ t. l. st. 39 in 171 pa 172. Tedaj nam tega ni treba ponavljati; poduk od tega je pisan učeno in temeljito pa razumevno; tedaj bi bila velika samopašnost, ko bi učitelji, kojih prva dolžnost je, jezik piliti in gladiti, take sestavke prezirali.

Po tem ovinku podajmo se zopet k svoji gramatiki.

Vaje nemško - slovenske *)

1.

izbrane so tako primerno, da se z njimi vodila zgledljivo počitujejo; pod *a*) navedeni so zgledi, pri kterih se ime v 3. sklonu nič ne spreminja, in se 3. sklon naznanuje le z členom; pod *b*) so imena, ktere imajo krepko obliko, pod *c*) so pa imena, ktere prijemljejo v 3. sklonu ed. št. *en*, tedaj imena, ktere se sklanjajo po šibkem načinu; pod točko *d*) so pa imena v množnem številu.

2.

Pridejo pa na versto osebne zaimena v 3. sklonu ed. in množ. štev.

Opombe izražene so pa tako jasno in jedernato, da bi jih vsako razlaganje le kalilo; samo k čerki *e* bi morda dobro bilo, otroke na to opomniti, da naj predstavljajo *Vi* — *Vam*, s tretjo osebo mn. štev., kadar je namreč pisano v sredi stavka z veliko začetno čerko, kadar pa z malo, pa — *ihr* — *euch*. Otroke je treba na vsako reč opomniti, ker le bistrroumnejši zmed njih zapazijo sami od sebe razloček tega *Vi* in *vi*, *Vam* in *vam*, kadar slovensčino prevajajo na nemščino.

Vaje slovensko - nemške.

V tih vajah najdemo sicer v dajavniku mn. štev. staro

*) V knjigi, ktero imamo pred sabo, je tiskarni pogrešek, pravi namreč: Vaje slov. - nemške, namest: nemško - slovenske.

obliko a m; ali mislimo, da se bo v novem natisu a m ognil om — u; ker o m nikakor ni tako zoperno slišati, če se nalasč ne zateguje.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXVIII.

T. Gerdo me je unkrat nekdo prijel, da sem starokopitnež in dové kak še sitnež, ker za sklone v slovenskem ne rabim tistih imenovanj, ktere imajo nove slovnice naše.

U. Prav ti je, zakaj pa ne napreduješ z drugimi vred! Dobro bi vendar bilo, da bi to nekoliko razjasnil, ker jih res vsak po svoji glavi, časi tudi termi, imenuje in vreduje.

T. Da sebi in drugim pojasnim vsaj nekoliko to reč, poglejva, kako jih imenujejo slovničarji naši.

1) *O.* Marko l. 1768: imenuvavc, rodnik, dajavc, tožnik, vekavc, zmaknik (Nehmfall), spremuvavc (Gleitsfall).

2) *Sellenko* l. 1791: imenuvavc, čigavavc, dajavc, tožuvavc, pomiluvavc, perstanuvavc, združuvavc.

3) *Vodnik* l. 1811: imenvaven, rodiven, dajaven, toživen, skazaven, sturiven in klicaven.

4) *Metelko* l. 1825: imenovaven, toživen, rodiven, dajaven, skazaven, storiven in zvaven.

5) *Muršec* l. 1847: imenivnik, rodivnik, prisvojivnik, kazavnik, mestnik, druževnik.

6) *Potočnik* l. 1849: imenovavnik, rodivnik, prisojivnik, kazavnik, mestnik in druživnik.

7) *Janežič* l. 1854: imenovavnik, rodivnik, dajavnik, toživnik, mestnik, druživnik in klicavnik; l. 1863 je le toživnik spremenil v kazavnik. — Iz tega spregleda vidiš, kako so posamezne sklone imenovali slovničarji slovenski.

U. Kako jih pa zovejo drugi Slovani? ali mi veš kaj povedati v tej reči?

T. Kakor jih je vredil Dobrovski, tako jih je vredil Metelko za nas Slovence, in popred že Puchmayer za Ruse. Sploh se rusovske imena vjemajo z nekdanjimi staroslovenskimi ali s cerkveno slovensčino.

8) Puchmayer l. 1820: imeniteljni, viniteljni, roditeljni, dateljni, predložnji (ali po stsl. skazateljni, narrativus), tvoriteljni, zvateljni.

9) Levicki l. 1845. za rusinske učilne: kakor poprejšnji, razun tega, da mu je predložni po ruski tudi méstiteljni.

10) Hanka l. 1846. v svojem ruskem berilu ravno tako; v česki knjižici (1849) svoji imenuje local místni, instrumental nástrojní čili společní t. j. sociativ.

11) Smoler l. 1861. za Serbe v gornji Lužici (mala serbska ryčnica): mjenovak, rodžak, dowak, žadak, wotak, mėsćak, pžedwodžak.

12) Mažuranić A. l. 1861. (slovnica hěrvatska): imeniteljni, roditeljni, dateljni, tužiteljni, zvateljni, městni, orudni.

No, ktere imena so tebi naj bolj všeč?

U. Meni bi naj bolje se zdele, da bi jih zaporedoma imenovali: prvi, drugi, tretji, četerti, peti, šesti in sedmi sklon, toda bi mogli določiti versto ali vredbo za vselej.

T. Res, če je Gussman l. 1777. celó mesce v letu tako zaznamnjaj (pervnik, drugnik, tretnik, štertnik... ednajstnik, dvanajstnik), zakaj bi mi sedmero slovenskih sklonov ne smeli tako šteti?!

U. Zakaj ima Metelko za imenovavnim koj toživni sklon?

T. Zato, ker ga ima Dobrovski, in ta ga je postavil koj za prvim sklonom, ker se z njim tolikrat popolnoma vjema p. pri moških neživih ali pri srednjih skozi in skozi; torej iz umoslovnega razloga. Zvavni je pa v nsl. večidel enak imenovavnemu, za to ga je v sklanji kar opustil. Lastna, zlasti slovenska sklona sta pa local in instrumental ali social, ktera je z Vodnikom po nekdanji stsl. imenoval: skazavni in storivni. Sicer se nekteri spodtikajo tem, da sta glagola ta doveršivna, uni pa (imenovavni, rodivni itd.) so nedoveršivni, in da bi se morebiti bolje reklo le kazavni in tvorivni; pa je koj bolj nenavadno, in če se že spreminja, naj se spremeni popolnoma, in sej je prisvojivnik ali prisojivnik tudi. — Pomisliti je treba, da kakor se tudi ta dva sklona imenujeta, nista določena še s samim imenovanjem. Še v latinskem se jim tesna godí, da jih ne vedo zaznamnjati prav: social, sociativ ali instrumental; local ali locutiv itd. Taki so tudi drugi, p. genitiv, accusativ itd.

U. Zakaj se pa deržiš kakor klop starega imenovanja?

T. Zato, ker me a) vedno premenjevanje jezi; b) ker je staro, vterjeno; c) ker se z novim reč ne zboljša; d) ker so une imena kratke in krepke; e) ker se lepše glasijo kot imenovavnik, kazavnik itd., — goitnikov kakor sičnikov imamo tako dokaj v slovenskem; — f) ker jih ima Vodnik in g) Metelko in h) slednjič se vjemajo z latinskimi, kar je učencem posebno koristno. Zato mislim, naj se tudi latinski red terdo ohrani, kolikor se dá, in torej le namesti oblativa, kakoršnega v slovensčini nimamo, lastna slovenska postavita: local in instrumental. In kakor v latinskem ni treba privedati besedice casus, tako je tudi v slovenskem (sklon, pad) ni treba. Reče se ob kratkem: to in to ime je v dajavnem ali v skazavnem itd. Djal sem, da se vjema imenovanje z latinskim, in ravno za tega voljo mi bolj dopade dajavni, kakor svojivni ali prisojivnik, to živni (accusativus, viniteljni iz vina v ruskem in stsl. causa, culpa) bolj kakor kazavni; zvavni, ker je beseda zvati, pozvati, poziv, zer.. v sedanji pisavi in v slovanskih knjigah tolikanj navadna; mestni ali mestnik je sicer dobro, pa bolje določi skazavni — vnanje in notranje — telesno in duhovno (skazati stsl. monstrare, interpretari). Tako tudi storivni (instrumental, stsl. tvoriti facere, stvoriti conficere); orudni je prenerodno, in druživnik je tudi le enostransko, torej je po moji misli res naj bolje ostati pri starem nekdanjem imenovanju.

U. Naj bi pa, ko li kar latinske imena prideržali?

T. Za učene in v učenih knjigah se tudi kej lepo podajo in pri mnogih že bero: Majar v svojih „Pravilih, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik“; Hanka in Miklosič v staroslovenski, Hattala v česki, Viktorin v slovaški slovnici itd.; za bolj priproste se vé je domače ime pristno, ker je umevno.

U. Eni postavljajo instrumental pred lokal, zakaj ga pa ti ne?

T. Res ga devajo (p. Miklosič itd.), vendar, ker je uni red bolj vterjen (cf. Dobrovski, Kopitar in celó P. Marko, Sellenko itd.), ker se vjemamo v njem z Rusi, Serbi in Hrovati in sploh z latinsčino, torej mi je ljubši, in znamenjati hočem sklone slovenske vprihodnje takole:

Pervi	Imenovavni	Nominativus —
Drugi	Rodivni	Genitivus

Tretji	Dajavni	Dativus
Četerti	Toživni	Accusativus
Peti	Zvavni	Vocativus
Šesti	Skazavni	Localis
Sedmi	Storivni	Instrumentalis —

in okrajšano: Im. R. D. T. Zv. Sk. St.

Novice.

Iz Zagreba. L. T. — Pač res, da je godba eden naj prijetnih in naj primernejših naukov za navdušeno in sposobno mladino. Pastirček veselo žvižga časi na polji nevedoč, da prijazno petje in žvergljanje velik je dar, kterega je Bog podelil nekterim ljudem. Mnogokrat zdihuje odrasčeni deček, ne imevši priložnosti, da bi se bil v petji ali v godbi izuril. Veselo pričakuje nekteri deček velicega mesta in visocih šol posebno, ako mu obljubiš, da se bode godenja in petja učil. Še lepše pa je gledati konec šolskega leta bogati plod tacih učencev, kateri so po letu neprestano hodili v taki zavod in se naučili dosti koristnega in lepega za svoje življenje. Ne bodem se zmotil, ako naravnost rečem, da hervaška godbina šola je na izverstni podlagi temeljitosti, da so v nji verli učitelji, spretni učenci in urne učenke, ki naj bi bili z gled nekterim tacim zavodom. Pokazali so 28. julija let. l. kaj marljivost storiti more, vredivši krasni „izpitni koncert“, kateri je bil izverstno izpeljan. — Zbrala se je bila prilična množica ljudi, večina staršev in druge rodbine k tej veselici, da poslušajo urne roke svojih marljivih dečic. Da ta koncert ni bila šala, pričujejo nam težke igre, ktere so bile tako dobro izvedene, da nisi vedil, je li si pri kaki operi ali kje v kacem drugem izobraženem kazališči. Naj poprej so igrali vsi učenci na gosli „ouverturo“ verh narodnih pesem, sestavljeno po verlem tukajšnjem godbinem učitelju g. Antonu Švarcu; potem je pela mlada gospodičina Franjica Švarceva napev za globoki sopran „požuda domovine“. Temu je sledila po dijaku g. L. Kaviću kaj dobra fantazija na violončelu, imenovana „Slavjanin“, ktero je sestavil naš čitelj violončela g. J. Oertl. Za tem stopijo na oder učenci: M. Barac, Šk. Macun, Vl. Vran, Fr. Klein in grof Marko Jelačić, kateri so na goslih z glasovirjem „koncertantno četerglasje“ od g. Švarca pokazali, da so se prav marljivo učili. Ko ti odidejo, pride druga versta mladih dekljic: Kösslerjeva S., Vodičkova L., Ružićkova M., Papovičeva L., Gavrilovičeva D., Golubičeva K., Wallauchova J. in Švarcova F., in zapoje „večernu pjesmu“ tako z lepimi in čistimi glasi, da so jo morale ponavljati, preden je bil mir ploskanja. Tudi „petoglasje za violončel“ od g. Oertla, ktero so igrali Ban J., Hercul A., Felbinger G., Kössler D. in Kadić J. je prav zadovoljilo poslušavce. Po tem se pokaže na znana verla pevkinja gospdč. Matilda Malingerjeva, tudi

učenka godbine zagrebske šole, koja je bila, še preden je začela peti, z gromovitim ploskanjem in z glasnimi živila-klici sprejeta. Pela je dvakrat tako čisto in lepo, da bi jo bili nazoči gospodje gotovo celo noč prav radi poslušali. Zares, da je prevažna misel, naj bi se poslala imenovana virtuoskinja na višje kako godbino učilišče. Gotovo bode slavila vse svoje podpiravce. Za to krasno pesmijo igral je dijak gosp. J. Eisenhut na violončelu Oertlnove „domovine glase“ in se tudi prav dobro obnesel. Konec nepozabljive veselice bil je pa „pervi finale“ iz spevoigre Ernani, ki so ga peli vsi učenci in učenke. Opomniti moram, da je to krasno igro pomagal izvrstno izvesti možki zbor narodnega deželnega glasbenega zavoda. Izvrstno petje in kaj lepo godenje prebudilo je v vseh poslušavcih veselo čut; ploskali so navdušeno prav dolgo časa. Za tem bila je očitna delitev daril v „dvorani“ (tu so tudi koncertovali) in mično tiskanih programov, v katerih so vsi učenci godbine šole po zasluženji klasificirani. V vseh ozirih toraj zagrebska muzična šola zasluži, da bi se posnemala. — Druga slovesnost bila je potem 29. júlja za gimnazialce. Najprej je zbor zapel „Žicam“ in potem lepo deklamoval gimn. gosp. Marko Zrinović „Delimanić i žena mu Kata“. Za tem sledil je „govor Adherbalov v rimskem senatu“ v latinskem jeziku; izvrstno govoril je g. Jožef Kos. Delitvi daril sledil je četverospjev od g. Šrabca „Iz Bogom“, in nazadnje bil je „oprostni govor“, s katerim je g. Mirko Divković slovesnost prav dobro končal. — Slava!

Iz Gorice. Pri tukajšni normalki, koja podučuje v treh jeziki, je po naj vikšem sklepu 19. jul. t. l. ustanovljena taka le plača:

1 vodja bo služil na leto	800 gold.
1 katehet bo služil na leto	600 „
1 pomočni katehet bo služil na leto	210 „
2 učenika bota služila na leto po 600 gold.	1200 „
4 učeniki bodo služili na leto po 500 gold.	2000 „
2 podučitelja bota služila na leto po 300 gold.	600 „
2 podučitelja bota služila na leto po 250 gold.	500 „
1 šolski služabnik bo služil na leto	200 „

Ta plača se bode začela s prihodnim šolskim letom 18⁶³/₆₄, in se bo od dosedanjih 4462 gold. 50 kr. zvikšala do 6110 gold.

Te vesele novice smo že davno željno pričakovali, tedaj: dobro došla!

Iz Ljubljane. God svitlega našega cesarja se je tukaj 18. pret. m. prav veselo in slovesno obhajal. Ob 8. je imelo c. k. vojaštvo cerkveno slovesnost poleg kolodvora, ob 10. pa so naš mil. knez in škof v stoljni cerkvi peli veliko sv. mašo, kjer so bili pričujoči vsi višji cesarski, deželni in mestni vradniki in veliko pobožnega ljudstva.

Listnica. Vse druge primerne dopise, ki jih je „Tovarš“ pozneje prejel, pa tudi popise nekterih mičnih šolskih spraševanj bode „Tovarš“ drugo pot na svitlo prinesel.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.